

DE QUAN VERGES VALIA 113 LLIURES DE PLATA (II)

Reprenem el fil del número anterior. Allà hi vam transcriure i traduir un document que ens informava de com l'any 1098 el vescomte Ramon Guillem va vendre el castell i terme de Verges al comte Hug II d'Empúries per 113 lliures de plata. Llegit i rellegit el document, passem ara a comentar, fins allà on ens permeti l'espai aquí disponible, alguns aspectes interessants d'aquell pergamí.

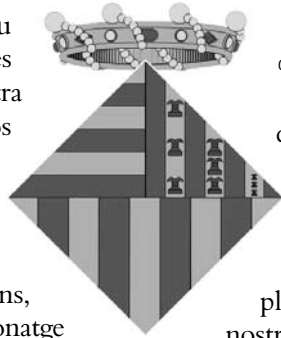
En primer lloc ens hem de fixar en el venedor, aquest vescomte Ramon Guillem, que encara avui és un personatge no prou ben aclarit per la historiografia. Ja en una data indeterminada de mitjan segle XI trobem un Ramon Guillem de Verges jurant fidelitat al comte Ramon Berenguer I de Barcelona, cosa que també va fer –o havia fet ja– el comte emporità Ponç I el 1067. L'any 1062 trobem Ramon Guillem signant com a testimoni alguns documents, i també apareix el 1078 un *Raimundus vicecomes de Virgenes*, que signa com a Ramon Guillem, entre els marmessors que el comte Ponç I designa en el seu testament; per tant, devia ser una persona de la seva màxima confiança. Erudits, genealogistes i historiadors es fan un autèntic embolic a l'hora d'escatir la veritable identitat d'aquest personatge, perquè ni el vescomtat de Verges ni el vescomte de Verges són títols que hagin tingut continuïtat. Per a Sobrequés (1958), no es pot tractar de cap membre del llinatge vescomtal de Rocabertí; en canvi, A. de Fluvià (1983) argumenta que, esporàdicament, els vescomtes de Peralada s'intitulaven també «de Rocabertí», «de Verges» o «de Carmencó», i per la seva banda P. Negre (1960) proposa identificar-lo com a fill d'aquella vescomtessa d'Empúries, vídua del vescomte Guillem, que l'any 1019 –no el 1020 ni el 1018, com alguns han escrit– dona a la canònica de la seu de Girona, entre moltes altres coses, un mas que tenia a Verges. A totes aquestes hipòtesis, nosaltres hi voldríem aportar algunes dades que compliquen encara

més –o no– la qüestió: un document de 1073 ens diu que el vescomte Ramon Guillem era casat amb Adalets; el 1085 i 1087 aquest vescomte dona a l'església que s'està construint a Vilabertran (el monestir) uns alous que posseeix al comtat de Peralada, i encara el 1090, conjuntament amb el seu germà Berenguer, abat de Sant Feliu de Girona, fa més donacions a Santa Maria de Vilabertran. L'any 1102 es documenta un Ramon Guillem que se'n vol anar a *Ispania*, és a dir, se'n va a fer la guerra contra els sarraïns, i per aquesta raó fa testament i disposa que ha de ser enterrat a Vilabertran (vg. el fons «Vilabertran» de l'ADG*). En una donació de boscos comtals feta pel comte Hug II a Umbert Gausbert el 1111 s'hi especifica que no inclou res d'allò que Ramon Guillem havia tingut a Verges, excepció que es mantindrà en les posteriors alienacions d'aquest mateix feu ben bé fins al 1231 (AMCE, ADM). Estem lluny encara d'arribar a aclarir la personalitat de Ramon Guillem, però ens atreviríem a apuntar algunes idees de fons: 1) la possibilitat que mai no hagi existit pròpiament un vescomtat ni un vescomte de Verges –si no, tindríem proves documentals de la seva continuïtat o, en tot cas, de la seva absorció per un altre llinatge–, cosa que no contradiu, és clar, l'existència d'un vescomte (d'Empúries, de Peralada o de Rocabertí, tant se val) que s'hagués instal·lat a Verges i que per aquesta raó ens aparegués en els documents identificant-se com a «vescomte, de Verges». No és el mateix ser *el* vescomte de Verges que ser *un* vescomte que s'està al castell de Verges o que el posseeix. 2) És obvi que els diversos Ramon Guillem que tenim documentats en la segona meitat del segle XI no han de ser necessàriament la mateixa persona, tot i que és possible que de vegades el vescomte aparegui en els documents sense ostentar aquest títol. 3) Tenint present que en aquella època era molt habitual construir els cognoms a partir del patronímic –el nom del pare es convertia en cognom del fill–, és versemblant presumir que Ramon Guillem era fill d'un tal Guillem. Però difícilment podria tractar-se del vescomte Guillem d'Empúries, com apunta P. Negre, perquè, recordem-ho, el 1019 la vescomtessa ja n'és vídua, cosa que implica que el nostre Ramon Guillem hauria hagut de néixer en una data igual o anterior a aquell any, i en

* ADG: Arxiu Diocesà de Girona.

conseqüència tindria com a mínim setanta-nou anys quan ven el castell de Verges i vuitanta-tres quan fa testament per anar a *Ispania*. Una altra cosa seria si, enlloc de fill, Ramon Guillem fos nét del vescomte Guillem. 4) Les diverses donacions que R. Guillem fa a Vilabertran i el fet que signi testament no perquè estigui malalt o moribund sinó perquè se'n va (presumiblement) a la guerra contra els musulmans, ens fa pensar que es podria tractar d'un personatge «típic» dels temps de la primera gran croada, guerrier i temorós de Déu. A més, tot plegat ens proporciona una possible raó que explicaria per què es ven el castell de Verges: és potser un recurs per a finançar la seva campanya militar i, en darrer terme, guanyar-se la salvació eterna? Molt probablement sí, però no ho sabem del cert. De moment, el vescomte Ramon Guillem de Verges continuarà essent un personatge si no obscur, sí misteriós i enigmàtic.

Fixem-nos ara en un altre aspecte clau, la cosa venuda, o, més ben dit, les coses venudes: d'una banda, l'alou constituït pel castell de Verges, que comprèn la torre, la fortalesa, cases, solars, edificis, termes, límits, drets i impostos, i de l'altra, aquell alou, amb persones incloses, que Ramon Guillem té a la parròquia de Sant Julià de Verges i que comprèn tant la vil·la que s'està creant en aquest indret, com també els boscos, prats, conreus, recs, ponts, aigües, etc., que hi ha allà. En ambdós casos es tracta d'alous, un terme molt complex darrere el qual s'amaguen realitats ben diferents però que, per entendre'ns, aquí podríem definir, simplificant molt, com a «plena possessió», en el sentit que qui els deté no ha de pagar impostos ni drets a cap instància superior, en contraposició a aquelles possessions feudals que eren sotmeses a la prestació de múltiples serveis, com tasques, braçatges, cavalcadures, etc. Però són dos alous molt diferents, com podríem veure si disposéssim d'espai suficient per a anar analitzant amb detall els matisos que hi ha darrere de mots aparentment tan corrents com *castell*, *torre*, *fortalesa*, *serveis*, *homes*, *parròquia*, *boscos*, *prats*, *conreus*, *recs*, *aigües*. Obligats a sintetitzar en extrem, obviarem aquí les consideracions jurídiques (quins serveis?, quins drets?, quins homes?, quines aigües?) i apuntarem només que, per una banda, Ramon Guillem està venent uns béns de naturalesa diguem-ne eminentment «militar», i per l'altra, en canvi, uns de caràcter essencialment «agrícola». Podia haver-se venut només els d'un tipus, però per què se'ls ven tots dos? La resposta no és fàcil. Qui sap si no té a veure amb la lògica del qui està a punt d'emprendre una campanya de retorn incert. En tots dos casos, però, estem parlant



Les sis faixes (3 d'or i 3 de gules) de la primera partició de l'escut municipal són l'emblema heràldic dels comtes d'Empúries.

de realitats tot just emergents; ben definides, sí, però no pas del tot consolidades: es parla d'una muralla construïda i de la que s'ha de construir encara (*constructa et construenda*) i el mateix es diu de la vil·la. Així, doncs, tot plegat passa justament en el moment en què el nostre poble està naixent, s'està formant. Tenim al davant l'embrió del que, temps a venir, serà el magnífic clos emmurallat del qual avui encara podem contemplar una bona part. El 1098 Verges s'està transformant. Ja no és aquella *villa Virgines* que trobàvem al document de l'any 959, no gaire res més que un petit veïnat amb unes quantes famílies que vivien del conreu de la terra que anaven artigant, guanyant-la a la boscúria i als aiguamolls. A finals del segle XI Verges s'està convertint en una cosa ben diferent: esdevé un *castrum* (castell), amb el que tot això implica d'activitat bèl·lica i de funció «militar» de control del territori. S'ha encetat el camí que portarà Verges a convertir-se en «capital» d'una baronia dins la qual s'enquadraran bona part de les poblacions circumdants. Quan el 1101 el comte Hug II d'Empúries faci testament perquè vol pelegrinar al Sant Sepulcre (Jerusalem acabava de ser conquerida pels croats el 1099), deixarà la major part dels seus béns a Ponç Hug, el primogènit, i llegarà a Hug, fill segon del comte, el *castrum de Uirginibus cum suis pertinenciis*. Ara podem concretar que aquestes «pertinences» (concepte extremadament imprecís i genèric) no poden ser altra cosa que els dos alous que Ramon Guillem havia venut al comte el 1098, i podem entendre millor, de passada, per què a l'escut municipal de Verges hi figura l'emblema heràldic dels comtes d'Empúries. (Continuarà)

SALVADOR VEGA

INSTAL·LACIONS
PONSETI S.L.



Electricitat • Aigua • Calefacció • Aire condicionat
Gas • Energia Solar • Climatització de Piscines

Oficina:

C/ Roser, 49, local 2
Tel./ Fax: 972 75 70 91
Mòbil 654 33 60 72
TORROELLA DE MONTGRÍ

Sta. Caterina, 53
Tel. 972 75 79 96
Mòbil 654 33 60 72 (Eugeni)
TORROELLA DE MONTGRÍ